

Anmeldelse af:

Skrivedidaktik – en vej til læring

ANETTE ELISABETH KRENZEN, LEKTOR, CAND.PÆD.
I DANSK. LÆRERUDDANNELSEN, UC SYDDANMARK,
HADERSLEV.

Skrivedidaktik – en vej til læring

Lene Storgaard Brok, Mette Bak Bjerregaard
og Klara Korsgaard

1. udgave. Udgivet i serien: Literacy og Læring.
Århus 2015. KLIM

”I Danmark har vi endnu ikke udviklet grundlæggende literacypædagogikker og -didaktikker til undervisning i skole og videreuddannelse, ligesom vi endnu ikke har en konsensus om begrebets mere præcise betydning og anvendelsesmuligheder. Men vi er på vej til at definere feltet, og når vi skriver om skrivning og skriveprocesser i denne bog, skal begreberne forstås som læreprocesser, der netop ikke er isolerede fra andre læreprocesser, men er en integreret del deraf”.

(Brok, Bjerregaard og Korsgaard, 2015, s. 16)

For alle, der interesserer sig for skolens faglige udvikling, er der fin inspiration at hente i denne nye bog om skrivning og skriveidaktik på mellemtrinnet. Den er særdeles læseværdig, fordi den helt konkret beskriver processen i et interventionsprojekt og på den måde kan danne grundlag for andre læreres overvejelser i skoleudviklingsprojekter. Også for især lærer-

studerende, som netop med den nye læreruddannelsesreform sætter fokus på undersøgelseskompetence og som i BA-projekterne har det fremadrettede handlings- og udviklingsperspektiv i centrum, er der stof til refleksion og mulighed for at få teoretisk afsæt til selv at komme i gang med at udvikle og undersøge praksis. Og endelig for især lærere og vejledere, som gerne vil i gang ude på skolerne, forsyner bogen læseren med forklarende begreber og gode henvisninger til teoretiske afsæt. Bogen er skrevet i et let tilgængeligt, forklarende fagsprog, der gør det nemt og enkelt at sætte sig ind i stoffet.

Skrivedidaktik – en vej til læring er udkommet i serien Literacy og Læring, en udgivelsesserie fra forlaget Klim, der sætter fokus på begrebet literacy i mange forskellige kontekster. De forskningsmæssige bidrag i serien trækker tråde til nyere norsk, australsk og amerikansk forskning og lægger op til at sætte evidensbaseret viden i spil med praksis fremadrettet. Bogen bygger på erfaringerne fra projektet ”Skrivedidaktik på mellemtrinnet i alle fag” fra 2012-2014 på fem skoler i Ishøj kommune, et interventionsprojekt med aktionslæring og aktionsforskning som undersøgelsesdesign. Projektet, som har haft fokus på både *teachers teach* og *learners learn*, fremstår således som et fint og eksemplarisk afsæt til andre i lærerprofessionen og læreruddannelsen, der ønsker at igangsætte skrivning som udviklings- og indsatsområde i skolens mange fag. Derfor indledes bogen også med en mere teoretisk ramme for sammenhængen mellem begrebet literacy og skrivning i relation til læse- og skriveprocesserne generelt og i den forbindelse foldes

både ny og ældre forskning ud. Dernæst følger tre dele: Del 1. Skrivning som udviklingsprojekt. Del 2. Skrivdidaktik i fag og på tværs af fag, og Del 3. Skrivning, literacy og demokrati, som hver for sig, men i sammenhæng, uddyber projektets resultater og indhold. Bogen afsluttes med praktiske materialer til læseren og en begrebsliste, der forklarer de faglige termer.

”At arbejde med skrivning i alle skolens fag er særdeles vigtigt for at fremme elevernes faglige læring og deres forståelse og erkendelse af, at skriftlighed både handler om form og indhold samt formål og modtagerbevidsthed.”

(Brok, Bjerregaard og Korsgaard, 2015, indledning)

Bogens skriveteoretiske afsæt – indledningen

Det har ikke været bogens hovedformål at præsentere ny viden på baggrund af egen empirisk forskning, men at eksplicite nyere og eksisterende viden på området gennem afprøvning i praksis og gennem intervention af praksis. Her har bogen sin absolutte styrke – ikke mindst i en tid, hvor vi har brug for en langt større sammenhæng mellem den professionsteoretiske viden og den viden, der skal ekspliciteres i skolens praksis. Bogen byder sig til med didaktiske greb og skrivefaglige begreber, som let lader sig omsætte, men med et tæt fundament i evidensbaseret forskning. Brok, Bjerregaard og Korsgaard lægger sig i definitionerne af skrivning og skriveidaktik helt op ad nyere literacy-tænkning, hvor skrivning skal ses i et sociokulturelt perspektiv. Skrivning, fremhæver de, er personlig, men man lærer at skrive i kontekst med andre. Derfor bygger de ikke kun på et erkendelsesteoretisk syn på skrivning, som har været og er meget fremherskende i skolen, men også på et mere kommunikativt og funktionelt syn på skrivning. Eleverne skal lære at lære gennem skrivning, og de skal lære, at sprog og genre skal spille sammen for at kommunikere tydeligt. ”Skrivning er handlinger, der gør tanker til tegn og tekst. Tanken forløber i sproget og er derfor en sprogliggørende proces, og med skrivningen udvikles tanken” (Brok, Bjerregaard og Korsgaard, 2015, s. 12), og ”man kan både skrive for at kommunikere med andre og for selv at lære” (Brok, Bjerregaard og Korsgaard, 2015, s. 11).

Desuden ser forfatterne skrivning som en social praksis, hvor man ikke kun kan udtrykke sine tanker i samspil med andre med et bestemt formål, men som også handler om at fastholde viden og udvikle viden. Her kommer alle skolens fag ind i billedet. Skrivningen er ikke længere dansk lærers ansvar alene, men alle faglæreres ansvar. Derfor tales der i indledningen også om, at alle lærere er skrivelærere med tæt henvisning til professor Ellen Krogh fra Syddansk Universitet og den forskning, hun har leveret gennem flere år, og til de norske forskere Eva Maagerø, Norunn Askeland og Bente Aamotsbakken. Det er bogens holdning, at alle fags lærere skal vide, at skrivning fører til læring og støtter eleven i at fastholde den læste viden og kan udvikle og bygge videre på den tidligere lærte viden.

Set med anmelderøjne er der ingen tvivl om, at den mere socialkonstruktivistiske tilgang til læring i de senere år får os til at spørge efter progression i viden (Maton, 2013), og her spiller skrivningen en væsentlig rolle i alle fag. Skrivningen kan fastholde strukturer i genrer, skabe overblik og klassificere begreber osv., og på den måde bliver skrivning mere end en kulturteknik – nemlig en literacy-kompetence. Her spiller også tekstbegrebet en rolle, eftersom de forskellige fags tekster kræver viden om grundlæggende genrer, deres sprog og strukturer, både læsemåde og skrivemåde. Brok, Bjerregaard og Korsgaard bygger her bl.a. på professor Steve Grahams og ph.d. Michael Herberts forskningsprojekt *Writing to Read, 2010*, som samler de sidste 30 års forskning om sammenhængen mellem læsning og skrivning, og den amerikanske forsker i literacy Timothy Shanahan, der taler om at krydse ”et landskab”. Dette landskab er et landskab af literacy, der inviterer eleven i skolen til at se, lytte, læse, skrive, tale og producere analoge og digitale tekster med det formål at kommunikere med hensigt i forskellige sammenhænge. I det krydsfelt mellem mange modaliteter styrkes skrivningen ved hele tiden at blive suppleret af og interagere med andre modaliteter. Så skrivningen som receptiv og produktiv del af et fag skal netop integreres med andre funktioner, fordi skrivningen fastholder, genfortolker og udvikler mening (Kress & Leuwen, 2006). Indledningen fungerer som en fin tragt ind i skrivningens verden og opdaterer læseren på den nyeste forskning.

Del 1. Skrivning som skoleudviklingsprojekt. Skoleudviklingsprojektet i Ishøj kommune

”Det tager tid at forandre. Lang tid! Det tager tid at få et projekt til at blive et ikke-projekt.”

(Brok, Bjerregaard og Korsgaard, 2015, s. 62).

I hele første del af bogen beskriver og reflekterer de tre forfattere, med teori og praksiseksempler, over selve aktionsforskningsprojektet i Ishøj kommune. Fokus er på udvikling af skolernes praksis fremadrettet. Projektet er eksemplarisk på flere fronter, dels fordi det konkretiseres, hvordan praksisudviklende forskning kan tilrettelægges, dels fordi en særlig undersøgelsesmetode, nemlig observation, anvendes som en meget konkret og praksisnær interventionsform, der kan gennemføres og udvikles som kvalificeret bud på dokumentation og indsamling af empiri. Det ligger i aktionsforskningen som metode, at den didaktiske samtale, som i projektet blev en fagdidaktisk samtale, er selve kernen i den videre udvikling af lærernes praksis. Inden man kom så langt, lå der et stykke grundigt forarbejde med at kortlægge forskellige kulturer på skolerne, både den konkrete skrivekultur i forskellige fag, klassekulturerne, herunder læringsmetoder, og især skolekulturerne. Forskellige observationer gjorde det muligt at komme tættere på skriftkulturen ved at specificere fx begreber som skriveordre og skrivemodellering og undersøge, hvorledes de blev udfoldet i forskellige fag. Observationerne gjorde det muligt for både forskere og lærere at mødes i et ”3. rum” og diskutere selve indholdet i undervisningen og skrivningens betydning. I appendikset kan man se de forskellige guider til feltobservationerne, og afsnittet er ligeledes forsynet med forslag til diskussionsoplæg, som kan anvendes ved lignende projekter. Netop muligheden for at ”blive forsker i eget klasserum” og kunne få adgang til at analysere egen praksis med andre kolleger og fagpersoner med større viden er helt essentiel for al skoleudvikling.

Diskussionsoplæg

Diskussionsoplæg til lærergruppe, vejledere og skoleledelse før igangsættelse af skoleudviklingsprojekt om skrivning i fagene.

- Hvilke erfaringer har I med udviklingsprojekter? Har I særlige erfaringer med udviklingsprojekter om skrivning i fag?
- Hvilke potentialer ser I for at bruge skrivning i undervisningen i alle fag? Er der bestemte forhold på jeres skoler, som fremmer skrivning? (Lærere, elever, teknologier, andet?)
- Hvilke barrierer ser I for at bruge skrivning i undervisningen i alle fag? Er der nogle bestemte forhold på jeres skole, som gør det vanskeligt at skrive? (Lærere, elever, teknologier, andet?)

Se endvidere materiale i ”Appendiks” og på hjemmesiden www.videnomlaesning.dk, hvor skemaer og yderligere materiale kan hentes.

Diskussionsoplæg, Skrivedidaktik – en vej til læring s. 63.

For at sætte målet ind i et interventionsprojekt og skabe forandring er det nødvendigt at kende sit udgangspunkt, og Brok, Bjerregaard og Korsgaard fremhæver da også betydningen af at trække i samme retning, at lade ting gro nedefra med respekt for lærernes professionalisme, men også betydningen af, at læsevejledere med særlig viden og skoleledere med særligt ansvar for at facilitere medarbejderne spiller en væsentlig rolle for, at ting kan lykkes. Derfor sætter et sådant projekt spot på alle fronter. For alle, der arbejder med professionsudvikling, kan bogen derfor også bidrage til betydningen af det systematiske og vedholdende arbejde på alle niveauer i en organisation. ”Det giver noget, fordi man får vejledere til at arbejde sammen. Lige pludselig har de fået et fælles sprog” (Brok, Bjerregaard og Korsgaard, 2015, s. 59).

Del 2. Skrivedidaktik i fag og på tværs af fag

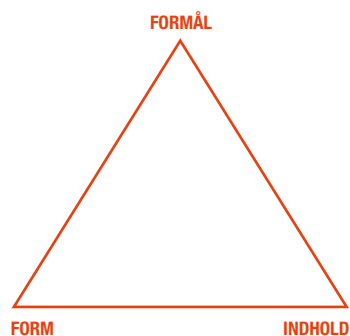
At udvikle en ny didaktik på fem skoler kræver sit, og bogen beskriver da også, med udgangspunkt i interventionsprocessen, hvorledes man har ladet sig inspirere af det amerikanske National Writing Project, som anbefaler, at skoler, der er i gang med udviklingsprojekter, laver en form for ”state of the art” på det specifikke udviklingsområde. I del 2. vises det rent praktisk, hvorledes man lavede en State of Writing af to omgange, inden det didaktiske udviklingsarbejde gik i gang, simpelthen for at afdække omfanget og indholdet af skrivekulturen i forskellige fag på de fem skoler. Det meget vigtige i den sammenhæng er netop, at denne status kunne fungere

som "common standards" for også skolelederne, eftersom disse spiller en stor rolle i forhold til at vedligeholde og fastholde projekters mål og ydermere kvalificere projektet gennem samtaler med medarbejdere om deres faglighed og undervisningspraksis. Derfor var det vigtigt, at lederne havde forudsætningerne for at tale med om skrivekulturen på den pågældende skole. Netop denne erfaring er vigtig i relation til andre projekter på sigt. Det er en afgørende forskel, om skolelederne er "på banen eller har kastet håndklædet", for, om noget lykkes (OECD-rapport 2007 om skoleledernes mangel på strategisk ledelse).

Fra status på skrivningen kunne forskningsgruppen herefter begynde at tilrettelægge en proces, hvor lærerne udviklede fagsprog og fælles sprog om skrivningen. I den didaktiske proces har man udviklet en skrivedidaktik med fokus på begreber som skriveformål og skriveordre. "En skriveordre må gøre opmærksom på skriveformål, læringsmål, modtager og handling og skal være så præcist formuleret, at eleverne kan forstå den" (Brok, Bjerregaard og Korsgaard, 2015, s. 84).

Og i den forbindelse sætter del 2. fokus på betydningen af, at skriveordrer skriftliggøres frem for den mere mundtlige instruktion, som er meget gængs i mange fag. I projektet når man faktisk frem til, at eleverne profiterer af lærerens skriftliggørelse af ordrene, og lærerne opdager tillige den virkning, ordren har på læringsmiljøet, at netop den synlighed i opgavernes struktur og indhold, der udvikles, giver ro til elevernes læreprocesser. I afsnittet er der flere eksempler på skriveordrer med skriveformål, som kan give god inspiration. Også skrivetrekanten, som skriveforskeren Trygve Kvithyld m. fl. arbejder med i Norge, kan som organisationsredskab til lærerne danne udgangspunkt for tilrettelæggelsen af skrivningen. Trude Kringstad og Trygve Kvithyld, rådgivere ved Nasjonalt Senter for Skriveopplæring og skriveforskning, taler om fem principper for god skriveopplæring, eller man kan også kalde det fem didaktiske greb, som lærere bør være opmærksomme på:

Skrivetrekanten: Formål, indhold og form

Bearbejdet udgave af skrivetrekanten (Smidt 2013, Solheim 2011, Kvithyld m.fl. 2015).

Skrivetrekanten: Formål, indhold og form, "Skrivedidaktik – en vej til læring" s. 158.

- 1. At skrive på fagenes præmisser og at bruge skrivning til kundskabstilegnelse.** Det favnes bl.a. i skrivetrekantens ene ben, skriveformålet.
- 2. At bruge formativ vurdering til at fremme elevernes skriveudvikling.** I Ishøjprojektet var lærernes praksis primært knyttet til den mere summative evaluering, og feedback var ikke en naturlig, integreret del i alle fag. Med de nye læringsmål var det derfor oplagt, at en del af interventionen blev lagt i dette arbejdsfelt. Kommunikation, feedback og tydeliggørelse af rollefordeling mellem lærere og elever blev udviklet, og læserne kan selv i bogen orientere sig i forskellige anvendelige skemaer.
- 3. At gøre eleverne til strategiske skrivere.** I arbejdet med skrivetrekantens to andre ben: form og indhold, sættes der med disse områder fokus på genreskrivningen og genrepædagogikken som princip i undervisningen. Mange års forskning og udviklingsarbejde i Australien er for længst omsat i Norden og efterhånden implementeret i flere skolepraksisser, men med det særlige, specifikke sprog, der betinger de særlige tekststrukturer på flere planer, har vi stadig et stykke vej at gå.
- 4. At give rammer til elevernes skrivning.**
- 5. At skabe et klasserum, der giver plads til at diskutere tekst og skrivning.**

Et andet opmærksomhedsfelt i udviklingen af den særlige skrivedidaktik i alle fag er modellering af skriveprocesser. Det er her, rammerne for elevernes skrivning kan sættes, ved at læreren

kan opbygge stilladser for de teksttyper, som eleverne skal skrive både sprogligt og genre-mæssigt. Allerede i 2008 blev det synliggjort herhjemme i en større undersøgelse af Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, at netop lærere, der anvendte dekonstruktion af tekster i undervisningen, opnåede langt større skrive- og læseforståelse hos eleverne end andre lærere. Del 2. tager da også udgangspunkt i, at nedbrydning af tekststruktur med det formål at vise eleverne, hvorledes en god tekst er skruet sammen både sprogligt og indholdsmæssigt, i alle fag, hvor der skrives tekster, er helt essentiel for læringen. Ligeledes er det vigtigt også at give sig tid til at skrive teksteksempler, *joint writing*, sammen med eleverne for på den måde at give dem et skrivestillads. Også en skriveramme, som kan organisere elevernes tanker i forbindelse med læsning af tekster, er gavnlig, men naturligvis skal det diskuteres, om rammer og skrivemodeller ud fra imitative principper skal følge enhver undervisningssituation, hvilket forfatterne også antyder. Imidlertid er der ingen tvivl om, at et givent mønster nødvendigvis skal indarbejdes for fx forklarende tekster i naturfag eller informerende tekster i historie, inden man kan forlange, at eleverne skriver interessante tekster selv eller ligefrem konstruerer nye betydninger. Del 2. afsluttes med fokus på evaluering og betydningen af feedback i skriveprocessen i relation til tydelige læringsmål, og på den måde aktualiserer afsnittet i høj grad den proces, der foregår i mange skoler netop nu.

Del 3. Skrivning, literacy og demokrati

"Skrivning har derfor i alle fag et potentiale til demokratisk dannelse. Det demokratiske arbejde finder sted, hver gang eleverne skriver tekstudkast og deler dem med hinanden."

(Brok, Bjerregaard og Korsgaard, 2015, s. 137).

Afslutningsvis anlægger bogen et mere pragmatisk og dannelsesorienteret syn på skriveprocesserne og skriveudviklingen i skolen generelt og i Ishøjprojektet specielt. Som så mange andre faglige læringsprocesser i skolen, hvor kunsten at kunne anvende den viden og de færdigheder, man tilegner sig, til noget konkret, melder der sig

også et mere langsigtet mål – at danne sig som borger og tage del i den demokratiske dannelsesproces. Dannelse er ikke en automatisk størrelse, og vi skal absolut ikke tro, at dannelse er noget, der bare kommer af sig selv. I den mulighed, det er at spidse blyanten lige så godt, som vi spidser munden for at komme til orde, ligger der en særlig udfordring i det skriftlige. Ordet skaber, hvad det nævner, og står på papiret som dokumentation, og det forpligter på mange måder, måske rigtig meget i digitale tider, hvor alle er blevet borgerjournalister og giver mening til kende gennem blogs og andet – på godt og ondt. Bogens forfattere taler om "demokratisk medborgerlig ytringskultur". Det tager tid at opnå skrivekompetence i medborgerlig forstand. Det er ikke kun et spørgsmål om undervisning i form og indhold, men i høj grad også om at udvikle en særlig, demokratisk skrivekultur i alle fag.

"Pointen er, at skolens struktur og system ikke altid matcher en langsom og tænksom læreproces, som skrivning kan være."

(Brok, Bjerregaard og Korsgaard, 2015, s. 143).

I Ishøjprojektet så forskningsgruppen, hvad man kan sige måske er symptomatisk for mange skolars opfattelse, at der manglede tid til skrivning og tid til fordybelse, men det interessante, som bogen også konkluderer, er, at selv små didaktiske greb kunne flytte noget.

Læs bogen, del den med kollegerne og sæt skub i skrivningen i alle fag. Vi trænger til det!

Litteratur

Aamotsbakken, B. og Knudsen, S.V. (2012). *At tænke teori*. KLIM.

Graham, S. og Hebert, M. (2010). *Writing to Read - Evidence for How Writing Can Improve Reading*, A Report from Carnegie Corporation of New York.

Kress, G. og Leuwen, T. (2006). *Reading images*. The grammar og visual design, Psychology Press.

Krogh, E. (2015). *Elevskrivere i gymnasiefag*, SDU.

Maton, K. (2013). *Knowledge and Knowers*, Routledge.

Maagerø, E. (2015). *Literacy i læringskontekster*, KLIM.

Maagerø, E., Askeland, N. og Aamotsbakken, B. (2013). *Læreboka. Studier i ulike læreboktekster*, Akademika.

OECD (2007). *Improving School Leadership*, CBS, Copenhagen.

<http://literacyonline.tki.org.nz>

<http://skrivesenteret.no/>

<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/skrivehjulet/>

http://klim.dk/literacy_og_laering.htm

<http://www.shanahanonliteracy.com/>

<http://edu.au.dk/forskning/omraader/danskclearinghouseforuddannelsesforskning/>